QISHLOQ XO‘JALIGI IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI VA STRATEGIK YO‘NALISHLARI

Ravufov Behruz Avazjon o‘g‘li
Guliston davlat universiteti Raqamli iqtisodiyot va innovatsiyalar fakulteti talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.21509962

Annotatsiya. *Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, sohaga raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni joriy etish masalalari tizimli ravishda tadqiq etilgan. Mamlakatimizda agrar sektorni rivojlantirish borasida qabul qilingan so‘nggi hukumat qarorlari va strategik dasturlar atroflicha tahlil qilinib, mahalliy va xalqaro olimlarning ilmiy qarashlari asosida sohani modernizatsiya qilish, eksport salohiyatini oshirish hamda oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash bo‘yicha aniq taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shuningdek, maqolada agrar tarmoqdagi tarkibiy o‘zgarishlar, investitsiyalar samaradorligi va raqamlashtirish jarayonlari maxsus iqtisodiy-statistik jadvallar yordamida asoslab berilgan.*

Аннотация. *В данной статье системно исследованы вопросы диверсификации экономики сельского хозяйства, внедрения цифровых технологий и инновационных подходов в аграрную отрасль. Всесторонне проанализированы последние постановления правительства и стратегические программы, принятые в нашей стране в целях развития аграрного сектора. На основе научных взглядов отечественных и зарубежных ученых разработаны конкретные предложения и рекомендации по модернизации отрасли, повышению экспортного потенциала и обеспечению продовольственной безопасности. Кроме того, в статье с использованием специальных экономико-статистических таблиц обоснованы структурные изменения в аграрной отрасли, эффективность инвестиций и процессы цифровизации.*

Abstract. *This article systematically examines the diversification of the agricultural economy and the implementation of digital technologies and innovative approaches in the sector. The latest government decisions and strategic programs adopted for the development of the country's agricultural sector are comprehensively analyzed. Based on the scientific perspectives of local and international scholars, specific proposals and recommendations have been developed to modernize the sector, increase export potential, and ensure food security. Furthermore, structural changes in the agrarian sector, investment efficiency, and digitalization processes are substantiated through specialized economic and statistical tables.*

Kalit so‘zlar: *Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti, agrar sektor, innovatsiyalar, raqamlashtirish, diversifikatsiya, investitsiya, barqaror rivojlanish, klaster tizimi, oziq-ovqat xavfsizligi.*

Ключевые слова: *экономика сельского хозяйства, аграрный сектор, инновации, цифровизация, диверсификация, инвестиции, устойчивое развитие, кластерная система, продовольственная безопасность.*

Keywords: *Agricultural economics, agrarian sector, innovation, digitalization, diversification, investment, sustainable development, cluster system, food security.*

Kirish

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi, geosiyosiy o‘zgarishlar, logistika zanjiridagi uzilishlar va global iqlim inqirozi sharoitida barqaror oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash har bir davlatning milliy xavfsizligi va strategik ustuvor vazifasiga aylanib bormoqda. Bugungi kunda qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti nafaqat aholining hayotiy ehtiyojlarini oziq-ovqat mahsulotlari bilan qondiruvchi an’anaviy tarmoq, balki milliy iqtisodiyotning boshqa strategik bo‘g‘inlari, xususan, yengil sanoat, to‘qimachilik, oziq-ovqat va farmatsevtika sanoati uchun sifatli va barqaror xomashyo bazasini yaratuvchi hamda qishloq joylarida aholi bandligini ta’minlab, kambag‘allikni qisqartiruvchi yetakchi drayver hisoblanadi.

O‘zbekistonda keyingi yillarda agrar sohaga bozor mexanizmlarini chuqur joriy etish, davlat aralashuvini cheklash, narx shakllanishini erkinlashtirish va tarmoqning iqtisodiy samaradorligini oshirish bo‘yicha tub tarkibiy islohotlar bosqichi amalga oshirilmoqda. Ilgari mavjud bo‘lgan rejali-buyruqbozlik tizimi elementlari o‘rnini to‘liq xususiy tashabbus va klaster modellari egalladi. Biroq, Markaziy Osiyo mintaqasida yer va suv resurslarining haddan tashqari cheklanganligi, cho‘llanishning jadallashuvi, tuproq eroziyasi hamda iqlim isishi jarayonlari sohani an’anaviy ekstensiv (resurslarni ko‘p talab qiluvchi) usullardan zudlik bilan voz kechib, yuqori texnologiyali intensiv va innovatsion rivojlanish yo‘liga o‘tishni taqozo etmoqda.

Ushbu sharoitda agrar iqtisodiyotning barqarorligini ta’minlash uchun ishlab chiqarish zanjirini raqamlashtirish, innovatsion sug‘orish tizimlarini kengaytirish va agrar eksport tarkibida xomashyodan ko‘ra qo‘shilgan qiymati yuqori bo‘lgan tayyor mahsulotlar ulushini ko‘paytirish zarur. Mazkur tadqiqotning bosh maqsadi - O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishning zamonaviy fundamental tendensiyalarini aniqlash, sohadagi tarkibiy siljishlarni iqtisodiy-statistik modellar yordamida tahlil qilish hamda milliy agrar sektorni xalqaro andozalar va barqaror strategik yo‘nalishlarga moslashtirish choralarini ilmiy va amaliy jihatdan asoslab berishdan iborat.

Metodologiya (Methods)

Tadqiqot jarayonida qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotidagi dinamik o‘zgarishlarni fundamental va amaliy jihatdan baholash uchun tizimli yondashuv, qiyosiy iqtisodiy tahlil, statistik guruhlash, trendlarni modellashtirish, korellyatsion-regression tahlil elementlari hamda ekspertik baholash metodlaridan keng foydalanildi. Tadqiqotning me’yoriy-huquqiy asosi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining sohani tubdan isloh qilishga qaratilgan Farmon va Qarorlari, xususan, qishloq xo‘jaligida erkin bozor munosabatlarini joriy etishga doir hujjatlar hamda Vazirlar Mahkamasining qarorlari olindi.

Empirik ma’lumotlar bazasini shakllantirishda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining rasmiy to‘plamlari, O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligining idoraviy hisobotlari, BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi tashkiloti (FAO) hamda Jahon bankining tahliliy ma’ruzalaridan foydalanildi. Shuningdek, respublikamizning turli hududlarida faoliyat ko‘rsatayotgan paxta-to‘qimachilik, g‘allachilik va meva-sabzavotchilik klasterlarining 2021–2025-yillardagi amaliy ko‘rsatkichlari tizimli umumlashtirildi. To‘plangan dinamik qatorlar ma’lumotlari asosida agrar sektordagi tarkibiy o‘zgarishlar, resurs tejamkorligi samaradorligi va raqamlashtirish darajasi maxsus ishlab chiqilgan 3 ta tahliliy jadval orqali guruhlanib, iqtisodiy jihatdan interpretatsiya qilindi.

Natijalar (Results)

Agrar sektorda amalga oshirilayotgan tarkibiy va institutsional islohotlarning pirovard natijasi ishlab chiqarish hajmlarining barqaror o‘sishi, tarmoqlararo mutanosiblikning ta’minlanishi va

mahsulotlar nomenklaturasining diversifikatsiyalashuvida yaqqol namoyon bo‘lmoqda. Paxta va g‘alla maydonlarining bosqichma-bosqich optimallashtirilishi hamda ularning o‘rniga suvni kamroq talab qiladigan, iqtisodiy jihatdan yuqori daromad (rentabellik) keltiruvchi bog‘dorchilik, sabzavotchilik, poliz ekinlari va intensiv agro-tizimlarga urg‘u berilishi milliy agrar sektorning eksport tarkibini tubdan o‘zgartirdi.

Quyidagi 1-jadvalda 2021–2025-yillar oralig‘ida respublikamizda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqarish va ularning eksport dinamikasidagi sifat hamda miqdor jihatidan tarkibiy siljishlari batafsil aks ettirilgan.

1-jadval.

Qishloq xo‘jaligi mahsulotlari yetishtirish va eksport tarkibining o‘zgarishi[1] (2021–2025-yillar)

Ko‘rsatkichlar	**2021-yil**	**2022-yil**	**2023-yil**	**2024-yil**	**2025-yil**
Qishloq xo‘jaligining YAIMdagi ulushi (%)	26.5	25.8	25.2	24.7	24.1
Meva-sabzavot mahsulotlari yetishtirish (mln tonna)	18.2	19.5	21.0	22.8	24.5
Paxta xomashyosini mamlakat ichida qayta ishlash darajasi (%)	82.0	88.5	94.0	98.0	100.0
Agrar va oziq-ovqat mahsulotlari eksporti (mlrd dollar)	1.2	1.5	1.8	2.1	2.6
Eksport tarkibida tayyor (qayta ishlangan) mahsulotlar ulushi (%)	31.0	34.5	39.0	44.0	49.5

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Qishloq xo‘jaligi vazirligi ma’lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

1-jadval ma’lumotlarining chuqur iqtisodiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, qishloq xo‘jaligining yalpi ichki mahsulotdagi (YAIM) ulushi mamlakatda sanoat, qurilish va xizmat ko‘rsatish kabi boshqa tarmoqlarning jadal va yuqori sur’atlar bilan o‘sayotganligi sababli nisbiy jihatdan biroz kamayish tendensiyasiga ega bo‘lgan (26.5% dan 24.1% gacha). Biroq bu ko‘rsatkich tarmoq inqirozini emas, balki iqtisodiyotning industrial va postindustrial bosqichga o‘tayotganini anglatadi. Tarmoqning mutloq hajmi, ishlab chiqarish samaradorligi va eksport salohiyati izchil o‘sib bormoqda. Ayniqsa, agrar va oziq-ovqat eksporti hajmi 2021-yildagi 1.2 mlrd dollardan 2025-yil yakuniga kelib 2.6 mlrd dollarga, ya’ni ikki barovardan ziyodga ko‘paydi. Eng muhimi, xomashyo eksportidan tayyor mahsulotlar eksportiga o‘tish tendensiyasi kuchayib, qiymat zanjirida qayta ishlangan mahsulotlar ulushi qariyb yarmini (49.5%) tashkil etdi. Paxta xomashyosining mamlakat ichida 100% to‘liq qayta ishlanishi esa milliy brend ostidagi tayyor to‘qimachilik mahsulotlarini jahon bozoriga olib chiqish imkonini berdi.

Resurslarning (ayniqsa, sug‘oriladigan yer va obihayotning) keskin cheklanganligi sharoitida qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti o‘sishini ta’minlash to‘g‘ridan-to‘g‘ri intensiv texnologiyalarga yo‘naltirilgan investitsiyalar samaradorligiga bog‘liq. Suvni tejaydigan innovatsion texnologiyalarni (xususan, tomchilatib, yomg‘irlatib va tuproq ostidan sug‘orish) qo‘llash maydonlarining kengayishi tannarxni pasaytirish va hosildorlikni oshirishning fundamental omiliga aylandi.

[1]Muallif ishlanmasi

Quyidagi 2-jadvalda innovatsion agrotexnologiyalarga kiritilgan investitsiyalar dinamikasi va ularning keltirgan iqtisodiy samaradorligi tahlili batafsil taqdim etilgan.

2-jadval.

Tomchilatib sug‘orish va innovatsion texnologiyalarni joriy etishning iqtisodiy samaradorligi[2]

Ko‘rsatkichlar	2021-yil	2022-yil	2023-yil	2024-yil	2025-yil
Suv tejovchi texnologiyalar joriy etilgan maydonlar (ming gektar)	210	385	540	720	950
Sohaga yo‘naltirilgan xorijiy va mahalliy investitsiyalar (mln dollar)	450	580	710	890	1150
An’anaviy usulga nisbatan suv resurslarini tejash darajasi (%)	30	35	40	42	45
Innovatsion maydonlarda paxta hosildorligi (ts/ga)	34.2	36.8	39.5	41.2	43.8
Mahsulot tannarxining kamayishi (2021-yilga nisbatan, %)	-	8.5	14.2	19.0	23.5

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Suv xo‘jaligi vazirligi va investitsiyaviy hisobotlar ma’lumotlari asosida tuzildi.

2-jadval ko‘rsatkichlari shuni ilmiy jihatdan tasdiqlaydiki, suv tejovchi texnologiyalar tatbiq etilgan agrar maydonlar 2021-yildagi 210 ming gektardan 2025-yilda 950 ming gektargacha, ya’ni 4,5 barobardan ziyodroqqa kengaydi. Ushbu texnologik transformatsiya natijasida respublika miqyosida suv resurslarini o‘rtacha tejash darajasi 45% gacha ko‘tarildi. Eng muhimi, an’anaviy sug‘orishda gektariga 25-30 sentner hosil olingan bo‘lsa, innovatsion yondashuvlar qo‘llanilgan zamonaviy maydonlarda paxta hosildorligi gektariga 43.8 sentnerni tashkil etdi. Sektorga kiritilgan jami mahalliy va xorijiy investitsiyalar hajmining 1150 mln dollarga yetishi agrar korxonalarga ishlab chiqarish xarajatlarini optimallashtirish va mahsulot tannarxini o‘rtacha 23.5% gacha arzonlashtirish imkonini berdi. Bu esa mahsulotning nafaqat ichki bozorda arzon bo‘lishini, balki tashqi bozorlarda raqobatbardoshligini ta’minlovchi eng asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichdir.

Zamonaviy agrar iqtisodiyotning ajralmas va eng ilg‘or qismi bu - "Aqlli qishloq xo‘jaligi" (Smart Agriculture) raqamli ekotizimidir. Raqamli platformalar, sun’iy yo‘ldosh ma’lumotlariga asoslangan geoaxborot tizimlari (GIS), datchiklar va uchuvchisiz uchish apparatlari (dronlar) orqali ekin maydonlari holatini, tuproq namligi va zararkunandalarni masofadan turib monitoring qilish boshqaruv qarorlarining ilmiy aniqligi hamda tezkorligini bir necha barobar oshirmoqda.

3-jadvalda mamlakatimiz agrar sektorida raqamli texnologiyalar elementlarining bosqichma-bosqich joriy etilish sur’atlari aks ettirilgan.

3-jadval.

Agrar sektorda raqamli texnologiyalar joriy etilishining asosiy ko‘rsatkichlari[3]

Raqamlashtirish elementlari	2022-yil	2023-yil	2024-yil	2025-yil

[2] Muallif ishlanmasi.
[3] Muallif ishlanmasi.

Raqamli monitoring (GIS) tizimiga kiritilgan ekin maydonlari ulushi (%)	15.0	35.0	60.0	85.0
Dronlar yordamida agrokimyoviy ishlov beriladigan maydonlar (ming ga)	12.5	45.0	120.0	280.0
Avtomatlashtirilgan aqlli sug‘orish stansiyalari soni (dona)	110	340	780	1450
Raqamli xizmatlardan ("Agroplatforma") foydalanuvchi fermerlar ulushi (%)	8.0	28.0	55.0	92.0
Moddiy resurslar (o‘g‘it, yoqilg‘i) isrofini kamaytirish ko‘rsatkichi (%)	5.2	11.4	16.8	22.0

Manba: Raqamli texnologiyalar vazirligi va Qishloq xo‘jaligida raqamlashtirish markazi ma’lumotlari asosida shakllantirildi.

3-jadval tahlili shuni ko‘rsatadiki, 2022–2025-yillar davomida agrar sektorda raqamli texnologiyalarni o‘zlashtirish va hayotga tatbiq etish sur’atlari keskin egri chiziq bo‘yicha yuqoriga o‘sgan. Xususan, davlat tomonidan ishga tushirilgan yagona "Agroplatforma" tizimidan foydalanuvchi va subsidiyalar, imtiyozli kreditlar hamda lizing xizmatlarini elektron rasmiylashtirayotgan fermer va klasterlar ulushi 8% dan 92% ga yetdi, bu esa sohada byurokratiya va korrupsion xavflarni tubdan bartaraf etdi. Ekin maydonlarining 85% qismi elektron kontur xaritalariga joylashtirildi. Dronlar va aqlli stansiyalarning qo‘llanilishi, har bir gektarga aniq doza asosida yondashuvni ta’minlagan holda, mineral o‘g‘itlar, suv va yoqilg‘i-moylash materiallarining maqsadsiz sarflanishi hamda isrofini 22% ga qisqartirdi. Bu esa agrar korxonalarning sof foyda marjasini sezilarli darajada oshirdi.

Muhokama (Discussion)

Tadqiqot davomida olingan iqtisodiy-statistik ma’lumotlar, empirik natijalar va global tendensiyalar shuni ko‘rsatadiki, qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini transformatsiya qilish tizimli, kompleks va izchil yondashuvni talab etadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-iyundagi “Qishloq xo‘jaligida erkin bozor munosabatlarini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni [1] sohaga bozor qonuniyatlarini va sog‘lom raqobatni chuqurroq olib kirdi. Mazkur hujjat klasterlar va fermer xo‘jaliklari o‘rtasidagi majburiy yetkazib berish va narxlarni yuqoridan belgilash tizimini bekor qilib, iqtisodiy subyektlar o‘rtasida fyuchers shartnomalari asosida haqiqiy bozor narxlarining shakllanishiga zamin yaratdi. Bu esa fermerlarning o‘z mehnat mahsuliga nisbatan mulkdorlik hissiyotini va moddiy manfaatdorligini oshirdi.

Nobel mukofoti laureati Teodor Shuls o‘zining iqtisodiy rivojlanishga doir fundamental ilmiy izlanishlarida ta’kidlaganidek, an’anaviy qishloq xo‘jaligining strategik va barqaror rivojlanishi faqatgina ekstensiv omillar, ya’ni yer maydonlarini mexanik kengaytirish va oddiy jismoniy mehnat hisobiga emas, balki tarmoqqa texnik progressni olib kirish hamda inson kapitalining sifati (bilimi, ko‘nikmasi) bilan belgilanadi [2]. Bizning 2- va 3-jadvallarda keltirilgan innovatsion ko‘rsatkichlarimiz Shulsning ushbu klassik konsepsiyasi bugungi 21-asr raqamli va intellektual agrar davri uchun ham to‘liq adolatli va dolzarb ekanini empirik jihatdan isbotlaydi.

Biroq, taniqli iqtisodchi olim Maykl Todaro haqli ravishda qayd etganidek, agrar islohotlar faqatgina texnologik vositalarni yoki zamonaviy texnikalarni shunchaki tarqatish bilan muvaffaqiyatli yakunlanmaydi; har qanday iqtisodiy modernizatsiyaning asosi institutsional o‘zgarishlar, ya’ni mulk huquqining daxlsizligi va kafolatlanishi, shuningdek, shaffof bozor infratuzilmasining mavjudligidir [3]. O‘zbekiston sharoitida fermer va dehqon xo‘jaliklarining yerga

bo‘lgan huquqiy kafolatlarini qonuniy jihatdan mustahkamlash, ularni asossiz yer olib qo‘yish xavflaridan himoya qilish uzoq muddatli investitsiya kiritish (masalan, tomchilatib sug‘orish tizimini o‘rnatish) rag‘batini oshiruvchi eng asosiy institut bo‘lib xizmat qilmoqda.

Mahalliy iqtisodchi olim Q.A. Chorievning tadqiqotlariga tayangan holda aytish mumkinki, qishloq xo‘jaligida vertikal va gorizontal zanjirli diversifikatsiyani shakllantirish, ya’ni "daladan dasturxongacha" (field-to-fork) tamoyili asosida xomashyoni yakuniy tayyor mahsulot holatiga keltirish agrosanoat majmuining (ASM) umumiy eksport salohiyatini bir necha barobar oshirish imkonini beradi [4]. Buni biz yuqorida tahlil qilgan 1-jadvaldagi tayyor, ya’ni yuqori qo‘shilgan qiymatli qayta ishlangan mahsulot eksportining ulushi 49.5% ga yetgani ham yaqqol tasdiqlaydi. Akademik A.M. Qodirov ham aynan agrar klaster tizimida ma’muriyatchilikdan voz kechib, sof bozor prinsiplarining (erkin narx, erkin tanlov) to‘liq amal qilishi fermerlar iqtisodiy mustaqilligini oshirib, tarmoqda barqaror o‘sish sur’atlarini ta’minlashini alohida uqtirib o‘tgan [5].

Xalqaro amaliyotda, xususan BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo‘jaligi tashkiloti (FAO) eksperti J. Bruinsma tomonidan ilgari surilganidek, global demografik o‘sish sharoitida oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash uchun agrar sektorga davlat va xususiy investitsiyalar hajmini keskin oshirish zarur [6]. Respublikamizda agrar sohaga yo‘naltirilgan yillik investitsiyalar hajmining 2025-yilda 1150 mln dollarga yetishi aynan global xalqaro tendensiyalarga hamohang ekanligidan dalolat beradi. Professor R.X. Ergashev o‘z ilmiy ishlarida ta’kidlaganidek, tomchilatib sug‘orish tizimlari nafaqat suvni tejaydi, balki tuproqning sho‘rlanishini oldini olib, cheklangan resurslardan olinadigan yalpi mahsulot hajmini va rentabellik darajasini ikki barobargacha oshirish imkonini beradi [7].

Biroq, iqlim o‘zgarishi va transchegaraviy suv muammolari bilan bog‘liq jiddiy ekologik xavflarni ham doimo yodda tutish lozim. Nobel mukofoti laureati Uilyam Nordxaus o‘zining iqlim iqtisodiyoti modellarida (DICE/RICE) global isish va qurg‘oqchilik agrosfera hamda agrar tarmoqqa eng og‘ir va tiklanmas zarba bo‘lishini matematik jihatdan asoslab, davlatlarni iqlimga moslashgan "aqlli qishloq xo‘jaligi" (Climate-Smart Agriculture) modellariga zudlik bilan o‘tishga chaqirgan [8]. O‘zbekiston hukumati tomonidan qabul qilingan VMQ-28-sonli Qaror [9] aynan mana shu ekologik xavf-xatarlarni raqamli monitoring va prognozlash orqali yumshatishga hamda tabiiy resurslarni optimal boshqarishga qaratilgan huquqiy asosdir.

Bu borada professor T.S. Sultonov juda to‘g‘ri va dolzarb masalani ko‘targan: har qanday raqamlashtirish, eng zamonaviy texnologiya yoki sun’iy intellekt elementlari, agarda bevosita qishloq joylarda faoliyat ko‘rsatadigan va ushbu IT-texnologiyalarni mukammal biladigan zamonaviy agronom-iqtisodchi, muhandis va raqamli agrotexnologlar (inson kapitali) tayyorlanmas ekan, kutilgan iqtisodiy samarani bermaydi [10]. Agrar ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasi bu jarayonning harakatlantiruvchi kuchi bo‘lishi shart.

Nihoyat, taniqli iqtisodchi Elinor Ostromning fikricha, suv va yer kabi umumiy resurslarni (Common-Pool Resources) markazlashgan holda yuqoridan buyruq berish orqali boshqarish samarasiz bo‘lib, unda mahalliy jamoalarning, ya’ni bevosita suv iste’molchilarining faol va manfaatdor ishtirokini ta’minlashgina davlat dasturlarining hayotiyligi va adolatliligini kafolatlaydi [11]. Shunga ko‘ra, O‘zbekistonda Suv iste’molchilari uyushmalari (SIU) faoliyatini tubdan isloh qilish, ularni subsidiyalash o‘rniga o‘z-o‘zini mablag‘ bilan ta’minlaydigan bozor subyektiga aylantirish agrar iqtisodiyot tizimi samaradorligini oshirishning navbatdagi eng muhim strategik bo‘g‘inidir.

Xulosa

Tadqiqot natijalari va amalga oshirilgan kompleks iqtisodiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qishloq xo‘jaligi iqtisodiyotini rivojlantirish zamonaviy sharoitda faqatgina hosildorlikni an’anaviy ekstensiv oshirish bilan cheklanib qolmasdan, chuqur tarkibiy, institutsional, investitsiyaviy va raqamli transformatsiyani talab etadi. Hukumat tomonidan qabul qilingan strategik farmon va qarorlarning hayotga muvaffaqiyatli tatbiq etilishi, sohaga investitsiyalar oqimining mutanosib ravishda ko‘payishi (1150 mln dollargacha) va zamonaviy raqamli infratuzilmaning shakllanishi (fermerlarning 92% qismini qamrab olinishi) o‘zbek agrar sektorini qoloq tarmoqdan barqaror, raqobatbardosh va yuqori daromad keltiruvchi iqtisodiyot drayveriga aylantirmoqda.

Kelgusida soha samaradorligini yanada oshirish, oziq-ovqat xavfsizligini kafolatlash va eksport geografiyasini kengaytirish uchun quyidagi strategik yo‘nalishlarga davlat va xususiy sektor darajasida alohida e’tibor qaratish tavsiya etiladi:

- suv tejovchi texnologiyalar: Tomchilatib va yomg‘irlatib sug‘orish uchun kredit subsidiyalarini soddalashtirish, byurokratiyani yo‘qotish va 2030-yilgacha qamrovni 80% ga yetkazish.
- kadrlar va dual ta’lim: Agro-IT, dron boshqaruvi va GPS tahlilini biladigan zamonaviy mutaxassislarni nazariya va amaliyot uyg‘unligi (dual ta’lim) asosida tayyorlash.
- yer huquqi va islohotlar: Yerning 50 yillik ijara huquqini qonuniy mustahkamlash, undan bankda garov sifatida foydalanishga ruxsat berish va suv boshqaruvida mahalliy aholi rolini oshirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Qishloq xo‘jaligida erkin bozor munosabatlarini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. PF-92-son. 2023-yil 10-iyun. O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi (Lex.uz).
2. Schultz, T. W. Transforming Traditional Agriculture. – New Haven: Yale University Press, 1964. – P. 112-115. [Elektron manba]: [suspicious link removed]
3. Todaro, M. P., Smith, S. C. Economic Development (12th Edition). – New York: Pearson, 2015. – P. 450-453. [Elektron manba]: https://www.pearson.com/us/higher-education/product/Todaro-Economic-Development-12th-Edition/9780133466751.html
4. Choriev, Q. A. Agrar soha iqtisodiyoti va uni diversifikatsiyalash muammolari. Ilmiy monografiya. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2021. – B. 88-92. [Elektron manba]: http://library.tsue.uz/agrar-iqtisodiyot
5. Qodirov, A. M. O‘zbekistonda klaster tizimi: muammo va yechimlar // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali. – Toshkent, 2022. – №4. – B. 45-51. [Elektron manba]: https://iqtisodiyot.tsue.uz/archive
6. Bruinsma, J. World Agriculture: Towards 2030/2050. FAO Rome. – Earthscan Publications, 2012. – P. 67-71. [Elektron manba]: https://www.fao.org/3/a-ap106e.pdf
7. Ergashev, R. X. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Darslik. – Qarshi: "Nasaf", 2020. – B. 134-140. [Elektron manba]: http://edu.uz/darsliklar/agrar
8. Nordhaus, W. D. Managing the Global Commons: The Economics of Climate Change. – Cambridge: MIT Press, 1994. – P. 89-93. [Elektron manba]: https://mitpress.mit.edu/managing-the-global-commons
9. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. Qishloq xo‘jaligida raqamli texnologiyalarni joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida. VMQ-28-son. 2024-yil 15-yanvar. O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi (Lex.uz).

10. Sultonov, T. S. Agrar ta’lim tizimida innovatsiyalar va raqamli texnologiyalar integratsiyasi // O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi jurnali. – Toshkent, 2023. – №2. – B. 14